

NIEUWSBRIEF

Vereniging Kinderen van Verzetsdeelnemers
1940 - 1945
36ste jaargang nr. 1, herfstnummer 2024

NIEUWSBRIEF

36e jaargang nr. 1, herfstnummer 2024
Verschijnt 4 x per jaar

Vereniging Kinderen van Verzetsdeelnemers
1940 – 1945 (KvV)
Oprichtingsdatum: 22 april 1989
KvK Rotterdam

SECRETARIAAT:

Stalpertstraat 110
2597 RW Den Haag
Tel.: 070 – 3544937, tussen 10 en 17 uur
Website: www.verzetskinderen.nl
E-mailadres: info@verzetskinderen.nl
Dit is tevens het adres van de redactie.

PENNINGMEESTER:

Geelvinckstraat 93
1951 BB Velsen-Noord
Tel.: 0251 – 210283
Banknr. NL16 INGB 0000 195963 t.n.v. Vereniging
Kinderen van Verzetsdeelnemers 1940 – 1945

BESTUUR:

Henk Mreijen, voorzitter
Irene Rutte – Hermsen, penningmeester
Minka Kaszó, secretaris
Marc Elskamp, algemeen bestuurslid

REDACTIE WEBSITE:

Minka Kaszó en Marc Elskamp

REDACTIE NIEUWSBRIEF:

Minka Kaszó, eindredacteur
Technische assistentie: Jurgen Schouten en Marc
Elskamp
Drukkerij: Communicatiecentrum Magneet
Omslagtekening: Willy Diemer

De redactie behoudt zich het recht voor bijdragen te redigeren en/of bijdragen in te korten of niet te publiceren en/of bijdragen in te korten of niet te publiceren zonder opgaaf van redenen. Indien u een verhaal van meer dan 2 pagina's wil publiceren, neemt u dan vooraf contact op met de redactie. Bijdragen geven de persoonlijke opvatting van de schrijvers weer en zijn ter hunner verantwoording. Kopij voor de Nieuwsbrief uitgave winternummer 2024 moet, tenzij anders afgesproken, binnen zijn op uiterlijk 16 november 2024. Liefst eerder.

INHOUDSOPGAVE

Colofon en inhoudsopgave	1
Voorzitter	2
Landelijke bijeenkomsten	2
Lotgenotencontact / bijeenkomsten	3
In de regenton (haiku)	3
Redactioneel	3
Herdenking Schoorl 2024	4
In Memoriam	4
Leden in Cliëntenraad SVB	5
Voor Henk Das was de oorlog nooit afgelopen	5
Fries verzet politie tijdens de oorlog	7
Tegen mijn deur van (haiku)	9
Ze kwamen ons halen (boek lid)	10
Mailwisseling met Bob van Helsdingen	10
Moeten we nazipiloten herdenken	12
Kinderen van nu zoals wij	13
Ik zit in de tram (haiku)	13
Over zwijgen gesproken	14
Snippers	15
Capitulatie van Japan	16
De mooiste zee (gedicht)	16

Spreuk van de maand:

Elke oorlog voegt weer een schakel toe aan de keten van het kwaad die de vooruitgang van de mensen in de weg staat.

Albert Einstein (1879 -1955)

VOORZITTER

Lieve mensen,

Door de huidige tropische temperatuur bij het schrijven van dit voorwoord denk ik ook aan de tropen. Ik ben lid geworden van onze vereniging door het verzetsverleden van mijn ouders. Maar zij waren afkomstig uit Nederlands-Indië en in Nederland toen de oorlog uitbrak. Hun ouders woonden in Indië. Mijn vader had zes broers en zusters in Indië. Ze zaten net als de ouders in gevangenkampen. Een oudere broer zat gevangen in Birma en zijn jongere broer heeft als krijgsgevangene de tweede atoombom in Nagasaki meegemaakt. Ze hebben het gelukkig allemaal overleefd. Door deze achtergrond ben ik ook drie jaar secretaris geweest van de Indië herdenking in Den Haag. Zo heb ik Minka ontmoet en daardoor lid geworden van onze vereniging.

Verenigingsactiviteiten

Zoals bekend organiseren wij tweemaal per jaar een bijeenkomst in Nunspeet. We proberen dan een goede spreker te strikken, liefst voor weinig geld, want we zijn geen rijke vereniging. Ik ben niet ontevreden over de afgelopen jaren. We krijgen meestal wel positieve reacties.

Naast de landelijke bijeenkomsten hebben we inmiddels op vier plaatsen in het land lotgenotenbijeenkomsten. Degenen die daar regelmatig komen laten ons weten daar wel behoefte aan te hebben. Weliswaar zit niet iedereen steeds op een voorstelrondje te wachten, maar gelukkig krijgen we nog steeds aanmeldingen en breidt onze vereniging zich nog steeds uit!

Dus wanneer we nieuwe leden op onze bijeenkomsten ontvangen is het wel netjes om even een voorstelrondje te doen.

Af en toe moeten we een locatie aanpassen en we doen ons best om een betaalbare plek te vinden. In Amsterdam moeten we nu ook weer naar een nieuwe plek. We vragen een bescheiden bijdrage voor koffie, thee en zaalhuur. De rest legt de vereniging bij. Wij hopen dan ook dat iedereen daar een steentje aan bijdraagt en de al jaren op hetzelfde niveau gehouden bijdrage van 25 euro overmaakt

en de drie euro voor de lotgenoten-bijeenkomst meeneemt.

Onze penningmeesters proberen ook weer elk jaar de nodige subsidie bijeen te krijgen om bijvoorbeeld ook onze nieuwsbrief te kunnen maken. Daarnaast heeft Marc Elskamp de website vernieuwd en professioneel gemaakt. Kortom, we bieden toch de nodige activiteiten voor een bescheiden bijdrage. Laten we er met elkaar aan werken om dat in stand te kunnen houden!

Bill Minco

Tijdens onze lustrumviering heb ik een uitspraak aangehaald van Bill Minco: "Ik heb een stuk van mijn leven in menselijke zin overgeslagen. Inhalen kon toen niet, ik moest verder, innerlijk verscheurd, ogenschijnlijk weer mens. Kwetsbaar en agressief als overcompensatie. Nog steeds in de verdediging. Schreeuwend om contact, maar bang om me bij iemand aan te sluiten en die weer te verliezen. Ontoegankelijk en toch verlangend naar menselijke warmte."

Deze quote geeft volgens mij precies aan waar het ook bij kinderen van verzetsdeelnemers vaak om gaat. Dat was ook mijn bedoeling. Ik heb Bill Minco persoonlijk gekend en met hem samengewerkt. Ik zal daar een stuk over schrijven, want het was een bijzondere man.

COVVS

Zoals de meesten wel weten maakt onze vereniging deel uit van een overkoepeling: Centraal Orgaan Voormalig Verzet en Slachtoffers. Binnen dat orgaan zijn we druk bezig met hoe wij in de toekomst omgaan met het verzet en herdenken. Ook heb ik al eerder verteld dat ik namens COVVS deel mag uitmaken van het Ethisch Beraad: hoe we omgaan met de openbaarmaking van het archief van de bijzondere rechtspleging na de oorlog. Het is niet een zuiver daderarchief, want er hebben ook velen gevangen gezeten op beschuldiging van collaboratie terwijl dat niet juist bleek te zijn. Maar voor zover we kunnen spreken over daders blijkt vaak via deze archieven meer te vinden over de slachtoffers. Sommige nabestaanden leren hieruit voor het eerst wie hun familielid heeft verraden of op welke wijze de arrestatie heeft plaatsgevonden.

Binnen het Ethisch Beraad hebben we inmiddels afgesproken om het eerste jaar goed te monitoren. Wat gebeurt er en moeten we adviseren om sommige zaken anders aan te pakken? Zijn er dossiers waar zeer persoonlijke zaken van nabestaanden in voorkomen en moeten die op een andere wijze worden openbaar gemaakt?

Openbaarmaking is een gegeven, maar dat betekent niet dat alles noodzakelijkerwijs digitaal bekend hoeft te worden. Maar wel zoveel mogelijk!

Henk Mreijen, voorzitter, foto Jurgen Schouten

LANDELIJKE BIJENKOMSTEN

Op zaterdag 9 november 2024 is de Najaars-bijeenkomst. Spreker zal zijn de documentaire-maakster Chantal van Schuylenburch. Chantal van Schuylenburch heeft ruim 25 jaar ervaring als programmamaker bij zowel publieke als commerciële omroepen. Zij werkte bijvoorbeeld als producer en regisseur aan de misdaadprogramma's van Peter R. de Vries en ze was de regisseur van Wortelboer en van Rossem in 2023. Op dit moment maakt ze als regisseur Vroege Vogels TV. In 2022 en 2023 heeft ze 'Vergeten Helden' geregisseerd over vergeten verzetsdeelnemers uit de koloniën. Zij zal ons vertellen over de research die er aan te pas kwam om deze programmaserie te maken en hoe deze programma's tot stand zijn gekomen. Ook zal ze haar keuze toelichten om juist deze mensen voor het voetlicht te willen brengen.

De leden krijgen enkele weken voor de bijeenkomst een mail of brief met bijzonderheden.

De datums voor het volgend jaar zijn al bekend. De Algemene Ledenvergadering zal plaatsvinden op zaterdag 5 april en de Najaarsbijeenkomst op zaterdag 15 november. Sprekers zijn nog niet bekend.

LOTGENOTENCONTACT LOKALE BIJENKOMSTEN

Nieuwe leden en leden uit andere regio's zijn overal welkom (misschien ligt uw familiale oorlogsverhaal niet daar waar u nu woont), mits aangemeld bij het secretariaat. Begeleiders mogen meekomen, eveneens mits aangemeld bij het secretariaat. U weet toch dat partners partnerlid kunnen worden voor € 8,00 per jaar? Ze horen er dan wel helemaal bij.

Er is een kleine eigen bijdrage van € 3,00 per persoon per keer. Deze is voor de koffie/thee en de huur van de locatie. Gepast meebrengen!

De leden die zich al hebben opgegeven krijgen enkele weken van tevoren bericht via de mail of de telefoon.

In regio Noord-Holland (Amsterdam) is de laatste bijeenkomst op zaterdag 12 oktober. De tijden: van 13.30 uur tot 16.00 uur. Let op de aanvangstijd, deze is nu al een poos vroeger dan voorheen. We zullen deze keer weer naar een nieuwe locatie gaan, deze is redelijk dicht bij CS. Bijzonderheden volgen in de uitnodigingsmail. Gastvrouw en gastheer zijn Ria Boxtart en Rob Zillesen, wegens ziekte van de laatste nemen Nolda Rijkenberg en Els Zillesen-Confurius waar.

Graag aanmelden en als u niet komt afmelden.

In regio Zuid-Holland (Maassluis) zijn dit jaar nog twee bijeenkomsten, en wel op de zaterdagen

21 september en 14 december. Tijden: van 14.00 uur tot 16.30 uur. De locatie is goed bereikbaar met het openbaar vervoer, er is een groot gratis parkeerterrein aan de overkant en er zijn twee invalidenparkeerplaatsen voor de deur. Gastvrouw en gastheer zijn Jolanda van Bodegraven en Hans van Ekelenburg.

Ook hier graag aan- en afmelden.

In regio Noordoost Nederland (Groningen) is dit jaar nog een bijeenkomst en wel op zaterdag 19 oktober. Tijden: van 14.00 tot 16.30 uur. Ook deze locatie is goed bereikbaar met het openbaar vervoer en parkeren is er gratis. De bijeenkomst wordt officieel geleid door Henk Strijker, maar omdat hij nog herstellende is van ziekte zullen Henk Mreijen en Minka Kaszó deze keer waarnemen.

Ook hier graag aan- en afmelden.

In regio Zuid-Nederland (Eindhoven) vindt dit jaar de laatste bijeenkomst plaats op zaterdag 5 oktober. Tijden: van 14.00 uur tot 16.30 uur. De locatie is goed bereikbaar met het openbaar vervoer en er is een gratis eigen parkeerterrein. Gastheer en gastvrouw zijn Hein de Vries Robles en Hélène Bontjer. Op verzoek van de leden waren hier dit jaar vier bijeenkomsten.

Graag altijd aan- en afmelden.

HAIKU

In de regenton
dobbert een rozenblaadje,
vlotje voor een mug.

Resi Roelofs †

Uit: Nauwelijks hoorbaar, 1999

REDACTIONEEL

Terugkijkend op wat misschien toch wel een beetje mislukte zomer mag heten gaan we de winter tegemoet zonder al te hoge verwachtingen van wat die weer gaat opleveren. Ik heb het nu over het weer. Dat geldt niet voor onze vereniging wat mij betreft. We krijgen er nog steeds flink wat nieuwe leden bij, al blijven aanmeldingen voor bestuursfuncties achterwege.

U stuurt nog wel regelmatig kopij in voor dit blad, wat ook de bedoeling is. Ditmaal o.a. schrijft Ineke Gerritsma: klein leed is ook leed, en dan gaat het over het onze. Voor Henk Das, vader van leden, was de oorlog nooit afgelopen. Voor zijn kinderen ook niet? Uw redacteur had een mailwisseling met

Bob van Helsdingen. Arthur Graaff vroeg zich iets af waarop ik denk dat wij het antwoord hebben. Over het verzet van de Friese politie schrijft Tiny de Jong. En drie leden zitten in de cliëntenraad van de SVB. Een tekening van een Oekraïens jongetje ontroerde Joke Voorn. Een boek. Meer. En het is nog steeds een lustrumjaar. Op naar een volgend lustrum! Veel leesplezier.

Minka Kaszó

HERDENKING SCHOORL 2024 Kamp Schoorl heeft helaas echt bestaan

Zoals gebruikelijk gingen ook dit jaar Anneke en Humphrey van Engers-Hout voor ons naar de herdenking in Schoorl. Deze vond op dinsdag 11 juni plaats bij het in 1991 tot stand gekomen monument in het Buitencentrum Schoorlse Duinen. Kamp Schoorl was geopend tussen juni 1940 en oktober 1941. In totaal werden ongeveer 1900 mensen via Kamp Schoorl naar andere nazi-kampen gedeporteerd. Meer dan 1000 van hen keerden niet terug.

Sprekers waren burgemeester Lars Voskuil, Ronny Naftaniel (oud-directeur van het CIDI), deze waarschuwde tegen het weer volop toenemende antisemitisme. Na de speeches droegen leerlingen van de Teun de Jagerschool gedichten voor. ‘Kamp Schoorl heeft helaas echt bestaan’ was de eindzin van één van de gedichten. Het koor Hejmisj Zain was er ook ditmaal bij evenals rabbijn S. Spiero die het Jizkor-gebed uitsprak. Na de twee minuten stilte volgde de bloemlegging.

Anneke en Humphrey met in het midden Ela Hulshoff, die de bloemen altijd voor ons regelt

Foto: omstander

IN MEMORIAM

Op de rouwkaart staat: ‘Gerrit-Jan heeft alles uit het leven gehaald wat erin zit.’

Vrij onverwacht overleed ons lid

Gerrit-Jan Flim

*21 maart 1941 - † 7 januari 2024

Een positief mens is heengegaan. Hij werd in 2021 lid. Wij wensen zijn vrouw en (klein)kinderen veel sterkte bij het verwerken van dit verlies.

In 2019 hoorde zij van een dame in een trein over het bestaan van de KvV en werd zij lid, we mochten haar een enkele maal ontmoeten in Nunspeet

Uuk Steenhuisen - Tigchelaar

*14 – 8 – 1927 - † 25 januari 2024

Met haar ouders, die in het Friese verzet zaten, zat zij na een treinactie in 1944 tot het eind van de oorlog ondergedoken in Bolsward. Wij condoleren haar kinderen, kleinkinderen en verdere familie. We zullen Uuk niet vergeten.

‘Dankbaar kijk ik terug – naar wat ik op aarde ontving’ zijn de laatste regels van een gedicht op de rouwannonce van

Jelly (A.J.) van Dijk-Brinkman

*10 februari 1937 - † 26 juni 2024

Velen van ons hebben haar gekend, zij was zolang zij kon een trouw bezoeker van de bijeenkomsten in Maassluis en Nunspeet. Gedwongen door haar broze gezondheid beëindigde ze vorig jaar het lidmaatschap, Jelly was sinds 2002 lid.

Wij wensen haar kinderen en haar kleindochter veel sterkte bij het verwerken van dit verlies.

‘Liefhebben is loslaten,
loslaten is liefde’

Dit staat op de rouwkaart van ons lid

Truus (G.M.C.) Swart

*1 april 1929 - † 2 juli 2024

Wij condoleren haar kinderen, klein- en achterkleinkinderen met dit verlies. Op de kaart stond ook: ‘bedroefd maar dankbaar voor alle mooie en fijne herinneringen die zij achterlaat’. Truus werd in 2010 lid van de KvV.

LEDEN IN CLIËNTENRAAD SVB

Misschien wist u niet eens dat hij er is, maar de Sociale Verzekeringsbank (SVB) heeft een cliëntenraad. Zoals u waarschijnlijk wel weet doet de SVB tegenwoordig de uitbetalingen voor de PUR (Pensioen- en Uitkeringsraad), en diegenen onder ons die 'erkend' zijn krijgen via de PUR /SVB een uitkering, als ze tenminste nog onder de oudere wet vallen. Allemaal best ingewikkeld. De SVB/PUR is nu gevestigd in Leiden, de PUR zat voorheen in Heerlen. De Cliëntenraad komt vier maal per jaar bijeen.

In de Cliëntenraad (CR) van de SVB zitten leden op persoonlijke titel, maar die allen een groep van diegenen die zo'n uitkering krijgen vertegenwoordigen, zoals Joods, Sinti, Roma, Verzet, Indisch en voorheen de SBO (Stichting Burger Oorlogsslachtoffers). Momenteel telt de CR acht vertegenwoordigers, maar dit kunnen er negen zijn. Men wordt voor drie jaar benoemd en dit kan steeds met weer drie jaar verlengd worden.

De Cliëntenraad in december 2022, uiterst links Irene Hermsen-Gooijer, een na rechts Ria Boxtart, André Kuijpers, destijds secretaris, staat links achter naast Ria, foto medewerker SVB/PUR

Op dit moment heeft de CR drie leden die ook lid van onze vereniging zijn. Allereerst Ria Boxtart, zoals u misschien weet een van onze oprichters en gespreksleider van de lotgenotengroep Amsterdam. Zij volgde in de CR op 1 januari 2015 Koosje van de Ven op (zie In Memoriam in het zomernummer). In 2017 volgde Ria Wil Groen op als voorzitter, deze benoeming werd zoals voorgeschreven bekrachtigd door de Raad van Bestuur van de PUR.

Sindsdien is Ria twee maal herbenoemd, onlangs weer, tot 1 januari 2027.

Irene Hermsen-Gooijer is in 2017 in de Cliëntenraad gekomen. Vorig jaar werd zij weer voor een termijn herbenoemd. Irene (senior, zoals u weet is haar dochter Irene junior samen met haar man John Rutte onze penningmeester) was jarenlang bestuurslid van de KvV en vertrouwenspersoon. Zij leidde lang de lotgenotengroep Amsterdam en nog steeds groepen van de Stichting 1940 – 1945. Haar specialisatie in de CR is de WUBO en de WUV.

Per 1 oktober van dit jaar treedt ons lid Hein de Vries Robles toe tot de Cliëntenraad. Hij is gespreksleider van onze lotgenotengroep in Eindhoven. Heins achtergrond is het Joods Verzet en hij behartigt mede de Joodse belangen in de CR.

Minka Kaszó

VOOR HENK DAS WAS DE OORLOG NOOIT AFGELOPEN

Voor Henk Das was de oorlog nooit afgelopen Een wat strenge man kijkt je vanaf de foto aan. Pijp in de hand. Hij lijkt veel ouder dan de 51 jaar die hij is. Zijn dochter Jantien laat een foto zien van jaren later. Het oogt als een ontspannen familiekiekje. Maar helemaal tot rust is haar vader nooit gekomen. Voor Henk Das was de oorlog nooit afgelopen. Henk Das werd in 1916 geboren in Hellevoetsluis als zoon van een beroepsmilitair. Zijn ouders verhuisden naar Tuindorp in Utrecht. Via een vriend van de korfbalvereniging kwam hij begin 1942 bij het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog. Daar was hij vooral bekend onder zijn schuilnaam Ruurd, de naam die Henk en zijn vrouw Tineke later schonken aan hun oudste zoon*.

'Ruurd' was provinciaal leider van de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (LO) die een cruciale rol speelde bij het beschermen van joden en andere onderduikers. Henk voerde talloze gevaarlijke missies uit en leidde ook de illegale telefooncentrale van de Centrale Inlichtingen Dienst aan de Brigittenstraat in Utrecht. Sinds de spoorwegen in september '44 het werk hadden neergelegd, werd er geen post meer vervoerd. Het verzet had daarom een eigen telefoonnet aangelegd met zo'n dertig centrales zodat onderling informatie uitgewisseld kon worden. Voor Henk betekende dit ook een nieuw onderduikadres, want wie een centrale leidde mocht het pand niet verlaten. Veel van zijn kameraden - onder wie zijn broer Anton - werden gearresteerd en overleefden de oorlog niet. Henk ontsnapte meermalen aan arrestatie en moest ook zelf onderduiken. Hij kwam onder meer in Zeist en Maarn terecht, waar zijn dochter Jantien nu woont. Zijn andere dochter, Henriëtte, woont in

IJsselstein. De twee zoons Ruurd en Willem-Jan zijn overleden.

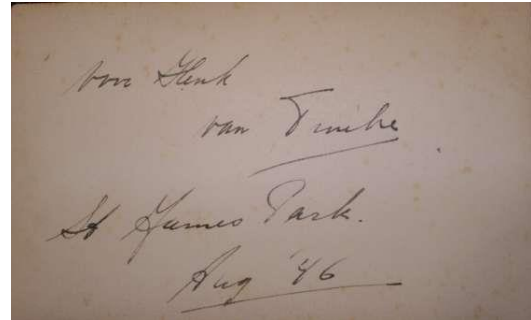
Jantien, foto Bart Lauret

Jantien Das: „Het is zoveel meer dan ik geweten en begrepen heb.”

Aan het einde van de oorlog werd de telefooncentrale toch nog ontdekt. Henk vluchtte de kelder in en verstopte zich achter een paar kisten. Hij heeft nooit begrepen waarom de Duitse soldaat die achter hem aan zat, hem niet gevangen heeft genomen. Later zou hij zeggen dat de Duitser hem niet heeft willen zien, omdat de oorlog al bijna voorbij was. Maar voor Henk Das was de oorlog nog lang niet voorbij. Eigenlijk nooit. De dood van 28 vrienden en zijn broer in de oorlog, was een zware last. Na de oorlog ging hij aan de slag bij de Stichting 1940 - 1945 om oorlogsweduwen te ondersteunen. Dat maakte dat hij feitelijk nooit afstand kon nemen en dat leidde geregeld tot inzinkingen. Zijn ervaringen in de oorlog maakten ook dat hij altijd alert was en rusteloos.

Voor de buitenwacht kon hij de schone schijn volgens Jantien nog wel ophouden. „Hij had eigenlijk nooit zin om naar feestjes te gaan, maar als ze dan gingen was hij altijd wel een gangmaker als ze dan gingen en gingen hij en mijn moeder als laatsten weg.” Ruurd, die leed aan de ziekte van Parkinson, heeft er zijn levenswerk van gemaakt om het boek *Dansen op het dodenkoord* (Wilfred Scholten 2023) over zijn vader en de ernstige psychische gevolgen die de oorlog teweeg brachten, mogelijk te maken. „Gelukkig heeft Ruurd dat gedaan en de uitgave nog meegemaakt”, zeggen Henriëtte en Jantien onafhankelijk van elkaar. Vlak erna stierf hij. Voor beide dochters heeft het boek veel duidelijk gemaakt over de zeer ernstige psychische gevolgen voor Henk en daarmee ook voor het gezin. Henriëtte: „We moesten thuis altijd heel stil zijn omdat mijn vader niet tegen drukte

kon. Voor ons als kinderen was het best wel moeilijk. Er heerste altijd spanning.” Beide dochters benadrukken ook de rol van hun moeder. En dan niet alleen na de oorlog, toen zij zich een heel sterke vrouw toonde en het gezin droeg. „Maar ook tijdens de oorlog. Zij was net zo goed betrokken bij het verzet als koerierster. En ze had lef. Ze had bijvoorbeeld een keer allemaal belangrijke papieren die weggebracht moesten worden. Toen is ze in een volle coupé met Duitsers gaan zitten. Zo van: Guten Tag! Mijn moeder was toen nog maar een meisje van 17.

Kaartje van Tineke, zie verderop, familiearchief

En later bracht ze fietstassen vol geld naar de stakers van de spoorwegen.” Henk en Tineke zaten allebei bij de korfbalvereniging en werden daar verliefd. De liefde bekoelde toen Henk een relatie kreeg met een andere koerierster. Na de oorlog ging Tineke bij de Marva (Marine Vrouwenafdeling) en kwam in Londen terecht. Jantien laat een foto zien van een knappe jongedame. Achterop staat een boodschap: ‘Voor Henk, van Tineke, St. James Park, aug '46’. De liefde was dan wel bekoeld, maar niet uitgeblust. Toen Tineke weer terugkwam naar Nederland duurde het nog wel even, maar toch waren ze voor elkaar bestemd. Voor Henriëtte staat vast dat haar moeder ervoor gezorgd heeft dat Henk heeft kunnen overleven, ook na de oorlog. „Daar ben ik van overtuigd. Mijn vader kwam best wel als een wrak uit de oorlog. Het was dankzij haar dat het gezin functioneerde, ze ving alles in haar eentje op.”

Henriëtte, foto Bart Lauret

Henriëtte Das: „Mijn moeder is de universiteit niet misgelopen, maar de universiteit haar.”

Jantien en Henriëtte benoemen allebei ook de intelligentie van hun moeder. „Het is niet zo dat zij de universiteit is misgelopen”, zegt Henriëtte. „De universiteit is haar misgelopen. Ze was zeer belezen en wist van alles, interesseerde zich voor politiek. Echt een mooie vrouw ook.” Ook Jantien roemt haar moeder en beschrijft daarnaast haar pijn. „Ze had een schriftje waarin ze allemaal dingen had geschreven. Maar dat heeft ze verscheurd. Ze wilde niet dat wij dat zouden lezen omdat we dan een verdrietig beeld van haar kregen. Ze had wel willen studeren. Ik weet het niet, misschien was ze toch wel wat teleurgesteld in haar leven. Ik denk ook dat het leeftijdsverschil van tien jaar een rol speelde.” Henriëtte en Jantien vinden het belangrijk dat de verhalen over de Tweede Wereldoorlog en de gevolgen ervan verteld blijven worden. Zeker in deze tijd. Jantien: „We moeten blijven herinneren dat achter elke naam op een monument mensen hebben gestaan en gehuild. We moeten het erover blijven hebben, zeker als we zien wat er nu in de wereld gebeurt. Het is heel lastig en ik vraag me wel eens af waar het heen gaat.” Omdat Henriëtte in het buitenland verblijft, legt Jantien 4 mei samen met burgemeester Sharon Dijkstra een krans bij het Verzetsmonument tijdens de Dodenherdenking. Ze doet dat met een gevoel van trots voor haar ouders. „Zeker sinds het lezen van het boek. Het is zoveel wat zij meegemaakt en gedaan hebben. Meer dan ik ooit geweten en begrepen heb.”

4 mei 2024: v.l.n.r. Jantien Verlaan-Das, burgemeester Sharon Dijkstra, Tim Verlaan (zoon Jantien), foto Angeliek de Jonge /UC4MH

Bart Lauret / Utrechts Comité 4 mei Herdenking

Redactie: *Ruurd Das was lid van de KvV tot zijn overlijden in 2022, Jantien Verlaan-Das en Henriëtte Das zijn dat nog steeds.

FRIES VERZET POLITIE TIJDENS DE OORLOG

Collaboratie?

De politie heeft gecollaboreerd in de oorlog, want ze hebben de Joden opgepakt. Dat is waar, maar dat is niet het hele verhaal. Omdat mijn opa Jan Miedema rijksveldwachter in Oenkerk was en in het verzet zat, ervoer ik een dergelijke opmerking als onterecht. Het was wel een erg zichtbare activiteit die ze op bevel van de Duitsers moesten uitvoeren. Maar onbekend is dat er agenten waren die Joden hielpen om onder te duiken. In Leeuwarden kreeg agent Hendrik van der Galiën zelfs postuum een Yad Vashem onderscheiding van Israël voor het redden van een Jood. Hij waarschuwde voor razzia's, zocht onderduikplekken en hielp Joden aan valse documenten. Hij werd gearresteerd en op 18 augustus 1944 in kamp Vught gefusilleerd op de leeftijd van 57 jaar.

Wachtmeester van der Galiën, archief Tresoar

Staken voor Joden

Al vroeg tijdens de bezetting was er een groepje agenten in Leeuwarden dat regelmatig bijeenkomsten hield, die de ongewenste opdrachten van de nazi's aan de politie tegen het licht hield. Het ging dan bijvoorbeeld over verordeningen zoals het inperken van vrijheden voor Joden of straf op belediging van NSB'ers. Iets later stond de arrestatie van Joden op het programma. Mijn opa stelde voor om te gaan staken. Dit ging echter niet door, omdat niet iedereen het hiermee eens was. Bovendien was het een onverstandige beslissing om de Duitsers openlijk te trotseren. Het leidde er wel toe dat een aantal agenten zich ging inzetten voor de onderduik van Joden.

Openlijk verzet tegen de opdrachten van de nazi's had verregaande gevolgen zoals bleek uit de actie van het politiekorps in Grijpskerk. Begin 1943 hadden de kerken opgeroepen niet meer mee te werken aan te Jodenvervolgung. In enkele steden konden de Duitsers met grote moeite, zoals door het dreigen met een concentratiekamp, de agenten weer aan het werk krijgen. In Grijpskerk lukte dit niet toen de politie twee zieke Joden naar Groningen moest brengen. Wachtmeester Dirk Boonstra weigerde het bevel uit te voeren en met hem de hele brigade. Alle elf agenten werden op bevel van

Rauter, Duits politiehooft, wegens weigering van een dienstbevel overgebracht naar kamp Vught. Hun gezinnen waren brodeloos geworden en werden uit hun huizen gezet. Eén van hen was net getrouwd en zijn vrouw was drie maanden zwanger. Na deze collectieve weigering gingen de Duitsers nog harder optreden. Weigeraars die in eerste instantie alleen ontslag hadden gekregen, werden alsnog opgepakt. Dirk Boonstra overleefde het concentratiekamp niet.

Mijn opa rijksveldwachter Jan Miedema(1889 – 1968), foto eigen archief

Dubbelrol

Door onderzoek in de archieven kwam ik erachter dat verschillende agenten een dubbelrol speelden. Ze deden keurig hun werk maar achter de coulissen werkten ze voor het verzet. Via de zogenaamde politielijnen onderhielden ze contact met illegale organisaties. Deze contacten waren belangrijk, omdat agenten konden waarschuwen als er arrestaties, razzia's of huiszoekingen dreigden. Bij de landelijke knokploegen sloten agenten en marechaussees zich vaak aan, nadat ze in hun functie een belangrijke overval hadden mogelijk gemaakt. Ze hielpen verder met het bevrijden van gevangenen uit politiecellen of tijdens een transport, het verschaffen van sleutels van een kluis van een distributiekantoor en het begeleiden van een transport van bonkaarten of wapens. In totaal verloren 300 agenten door verzetsactiviteiten hun leven.

Welke agenten?

Bij de gemeentepolitie in Leeuwarden vond ik achttien agenten die deze dubbelrol in de praktijk brachten. Bij de spectaculaire overval op het Huis van Bewaring op 8 december 1944 werden 51 gevangenen bevrijd. Politie-inspecteur Jurjen Dreeuws was een van de twee belangrijkste gevangenen. Politie-inspecteur Gatzte Spoelstra zorgde stiekem voor een insluitingsbevel en agent Joop Willems speelde een belangrijke rol tijdens de overval. Na de oorlog heeft Lou de Jong de film *De overval* hierover laten maken. In Tietjerksteradeel had onderluitenant Paulus Procee een dubbelrol tezamen met een aantal andere agenten die betrokken waren bij de onderduik van Joden.

Procee werd direct na de bevrijding door het militair gezag tot burgemeester benoemd ter vervanging van de gevangenen genomen NSB burgemeester. Mijn opa werkte in Oenkerk dat tot de gemeente Tietjerksteradeel hoort. Hij waarschuwde bij razzia's en zorgde voor onderduikplekken. Zijn zoon werd rayoncommandant bij de Binnenlandse Strijdkrachten in 1944. Samen met een collega agent begeleidde mijn opa 's nachts de wapentransporten van zijn zoon om te controleren of de kust veilig was. Een agent hoefde zich niet aan de spertijden te houden. Naast Leeuwarden en Tietjerksteradeel heb ik de houding van de politie in Dantumadeel onderzocht. Hier vond ik elf agenten die een dubbelrol speelden en verschillende illegale werkzaamheden ondernamen, waaronder de onderduik van Joden.

De agenten van Trijnwouden (gemeente Tietjerksteradeel), foto eigen archief

Twee superhelden

Een superheld was gemeenteveldwachter Andries van der Meulen uit Zwaagwesteinde. Naast de gebruikelijke verzetsactiviteiten als hulp aan onderduikers en rondbrengen van illegale kranten werd hij vooral beroemd door zijn pilotenhulp. Hij had de bijnaam 'Kappie Marie'. Hij vervoerde gestrande piloten met de politiemotor naar Zwolle en van daaruit met de trein naar de Belgische grens. Onderweg kreeg hij hulp van door hemzelf benaderde treinconducteurs. Hij hielp ongeveer 60 vliegeniers ontsnappen. Op 13 maart 1944 werd hij opgepakt. Bij het proces tegen de pilotenvluchtlid van de groep *Luctor et Emergo* kreeg hij de doodstraf, die overigens niet werd uitgevoerd. Er stonden uit deze groep 21 personen terecht. Kappie Marie werd overgebracht naar concentratiekampen in Duitsland onder de vermelding *NN (Nacht und Nebel)*. Dit hield in dat hij niet meer mocht vrijkomen. Op 15 april 1945 werd hij toch bevrijd. De Amerikanen boden hem voor de gevangenschap door de pilotenhulp 2000 gulden per maand aan. Dat was een totaalbedrag van 27.000 gulden. Dit weigerde hij omdat hij vond dat het zijn plicht was. Hij had uit vaderlandsliefde gehandeld. Wel aanvaardde hij een hoge onderscheiding; *Medal of Freedom with Silver Wings*.

De tweede superheld was rechercheur Brouwer (bijnaam Bontje) uit Sneek. Hij deed de gebruikelijke verzetsactiviteiten zoals het bieden van Jodenhulp, verzorgen van het BBC-nieuws en het doorgeven van bijzonderheden op het politiebureau. Hij was bovendien hoofd van de knokploeg in Sneek en zo regelde hij twee overvallen op het politiebureau in Sneek begin 1945. Na een grote Duitse actie werden er op 8 februari 1945 tientallen arrestanten binnengebracht. De SD hoopte uit de zware gevallen namen te persen. Omdat er veel bewaking en versterking in de buurt was, werd een overval van buitenaf onmogelijk. De enige mogelijkheid was een actie van binnenuit met Bontje in de hoofdrol. Dit lukte met hulp van veertien knokploegleden. Bovendien slaagde Bontje erin een landwachter de schuld toe te schuiven. Twee weken later hadden de Duitsers weer een groep belangrijke illegalen opgepakt. Hoewel de veiligheidsmaatregelen intussen waren verscherpt, slaagde Bontje er weer in om een geslaagde overval te organiseren. Deze keer moest hij wel meteen onderduiken omdat de Duitsers hem wantrouwden. Hij deed dat op zijn eigen manier. Hij bleef in zijn eigen huis en meldde op de voordeur dat er roodvonk heerste. De Duitsers namen geen represailles, omdat de overval correct was uitgevoerd zonder gewonden onder het personeel.

Politie als nationale zondebok

In de oorlog kwam driekwart van de Nederlandse Joden om. Het gevoel van onbehagen hierover werd afgewenteld op de politie. Deze kreeg de rol van nationale zondebok. De veranderende sociale omstandigheden na de oorlog bleven onbelicht. Voor de oorlog was er veel armoede. Met alleen lagere school kon je de opleiding tot politieagent volgen. Daarna had je een redelijk inkomen, een vaste baan en recht op pensioen. Als je als agent in de oorlog ontslag nam, zat je zonder inkomen en zonder huis. Uitkeringen bestonden nog niet. Waarvan moest je leven met je gezin? Op hulp aan Joden stonden zware sancties, bij onderduik van een agent belandde zijn familie in kamp Vught.

Excuses spoorwegen

Zoals we allemaal weten, was de politie belast met de arrestatie van de Joden in de oorlog, maar ook de spoorwegen moesten vuile handen maken. Zij waren verantwoordelijk voor het vervoer van Joden. Ook zij staakten niet voor de Joden. Maar hun acties werden niet veroordeeld zoals bij de politie. In september 1945 prees transportminister Van Schaik de NS-medewerkers met de volgende woorden: 'Met Uw treinen werden de ongelukkige slachtoffers naar de concentratiekampen gebracht. In Uw harten was opstand. Toch hebt ge het gedaan, dat strekt U tot eer, het was de plicht die de Nederlandse overheid van U eiste, omdat het spoorbedrijf ook een van de pijlers is, waarop het economische leven van het Nederlandse volk steunt

en dat niet voortijdig in de waagschaal mocht worden gesteld.' Deze uitspraak werd vermeld in een tijdschriftartikel van het VBV (Verbond belangenbehartiging vervolgingsslachtoffers).

In de wijk Bij de Put (Leeuwarden) woonden voor de oorlog veel Joden, foto Fries Verzetsmuseum

In tegenstelling tot de politie hebben de NS-medewerkers nooit te maken gehad met negatieve beeldvorming, hoewel beide organisaties de taak hadden joden naar de concentratiekampen te brengen. Mogelijk speelt hierbij het feit dat de politie een rol heeft in de handhaving van de orde bij overtredingen van de wet. Dit kan gebeuren bij demonstraties en bij het uitdelen van boetes en gevangenisstraffen. De politie moet regelmatig maatregelen nemen die onplezierig zijn voor bepaalde burgers en haar minder geliefd maakt. De hoofdtaak van de NS is de verzorging van het openbaar vervoer. Zolang die soepel verloopt, hebben mensen nauwelijks problemen met het NS-personeel.

Boek: Veldwachter in bezettingstijd; Fries verzet bij politie, gevangenis en belasting 1940-1945.

Tiny de Jong.

Redactie: in het winternummer 2023 besteedden wij aandacht aan dit boek van ons lid Tiny de Jong, op verzoek zenden wij u het artikel gaarne toe.

Tegen mijn deur van
sprokkelhout vergaart de storm
blaadjes voor de thee!

Matsuo Basho

ZE KWAMEN ONS HALEN

Ons lid Martine Letterie schrijft voornamelijk kinderboeken, veel ervan met als achtergrond de oorlog, dat weten de meesten van u. Ditmaal een jeugdboek dat deels speelt in kamp Amersfoort. Minder bekend is dat hier ook (oudere) kinderen gevangen zaten. Het waar gebeurde verhaal gaat over de familie Rijper. Vader (1884) was dominee, meerdere oudere kinderen zaten in het verzet. Vader en de zonen Frans en Klaas zijn uiteindelijk gefusilleerd. In 2024 overleed de laatst levende van de 15 kinderen Rijper op 100jarige leeftijd.

Sjouke en Anna Rijper-Ros, foto uit boek

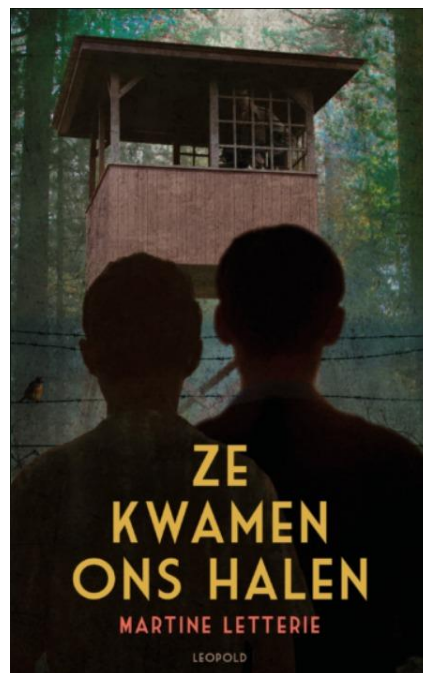
Pag. 7: ‘Johan kan nauwelijks geloven dat dit echt gebeurt. Het is pikdonker, de maan is nergens te bekennen. Zonder de lantaarns van de landwachters zouden ze geen hand voor ogen kunnen zien. Er is geen mens op straat, het is nacht en bovendien spertijd. Het tikken van vaders stok klinkt hard door de stilte. Een koude hand omsluit Johans hart. Niemand ziet hoe ze worden weggevoerd.’

Het boek begint in september 1944 en het eindigt als het augustus 1945 is. We maken o.a. kennis met (de wreedheid van) Kotalla, later een van de drie van Breda. Het boek werd geschreven in opdracht van Nationaal Monument Kamp Amersfoort.

Laatste regels van het boek, pag. 177: ‘Moeder,’ zegt Jo dan. ‘U weet dat mevrouw Levi bij wie ik op kamers woon, in de oorlog haar hele familie heeft verloren. Ze zei van de week: “Ik kan niet begrijpen hoe je moeder verder kan leven, als haar man en haar jongens dood zijn.” Moeder glimlacht en zegt: ‘Ach kind. Weet je wat ik altijd heb gedacht? Het leven gaat door.’

Ze kwamen ons halen. Auteur: Martine Letterie, uitgeverij Leopold, ISBN 9789025886271, 2024, hardcover, geïllustreerd, 184 pag., leeftijd 10 – 13 jaar, prijs € 16,99, e-book € 9,99.

Minka Kaszó

MAILWISSELING MET BOB VAN HELSDINGEN

Een aantal jaren achtereen plaatsten wij na mei een artikel van ons lid Bob van Helsdingen (92, dat mag ik vermelden) dat hij voor het Brabants Dagblad had geschreven. Altijd over zijn jeugd in Amersfoort. En over wat hij daar als kind in de oorlog meemaakte, mede door het verzet van zijn ouders. Dit jaar was het verhaal in de krant niet geschikt voor ons blad vond Bob, maar een mooie mailwisseling gaf aanleiding die met zijn goedvinden met u te delen. Wij kennen Bob niet persoonlijk, zijn zeer slechte gehoor maakt dat hij niet in staat is naar bijeenkomsten te komen. Bob schreef uw redacteur zoals hij vaker doet naar aanleiding van het verschenen (lustrum)nummer.

14/6: ‘Ja, mijn dank voor de mooie inhoud en het gevoel, dat ik me er als 92 jarige nog steeds sterk bij voel horen. Daarbij, door het verzetswerk van mijn vader en de Joden, die wij in huis hadden en mijn illegale karweitjes als jongetje van 12 en een afschuwelijk trauma, opgelopen in een trein met Nederlandse SS’ers... dat alles blijft een enorm stempel op mijn leven drukken. Hoe ouder ik word hoe traumatischer het gaat worden. Gelukkig heb ik in vele geschriften al heel wat van mijn gevoelens kunnen en mogen etaleren en dat luchtte wat op.’

15/6: ‘Ga echt niet wedijveren wie de oudste van de club is. Zal me een worst zijn. Wel nog eerbied voor die ouwe knakkers, die aan de lijve de oorlog nog hebben meegemaakt, zoals ondergetekende. Ik was 8 jaar toen ie uitbrak en 13 jaar toen er

gelukkig een einde aan kwam. Daar zeg je me iets Minka. Als iemand de Yad Vashem verdiend had, dan was het mijn vader. Maar door de mensen, o.a. mijn Duitse stiefmoeder, die er nog dichterbij gestaan hebben als ik, hebben ze het ook uit onkunde maar op hun beloop gelaten.

23/6: 'Overigens was die Duitse stiefmoeder wel een perfecte dekmantel voor mijn vader, die volop in het verzet zat. En voor de zes Joden, die wij vanaf eind 1942 de hele oorlog in huis hebben gehad. Mijn stiefmoeder pakte aan met Duitsers, die dan bij ons koffie of iets anders kwamen drinken. Beneden in de huiskamer, en daarboven, een plankenvloer, huisden de Joden. Macabarder kan het niet.'

15/6: 'Iedere kenner is nu inmiddels wel dood, ook die Joodse families (de familie Zwaaf uit Amersfoort, de familie Staal uit Amsterdam en de familie Gerst, gevlucht uit Duitsland en na de oorlog verkast naar Amerika).

Petrus en Catharina van Helsdingen-Dessing

Mijn vader zat volop in het verzet, getuigen ook de vele krantenartikelen rond zijn dood in 1948. Tijdens de enorm drukke uitvaart waren de burgemeester van Amersfoort en vele collega's uit de illegaliteit aanwezig. Door mijn eigen ellendige situatie na de dood van mijn vader, die ik zo adoreerde, was ik inmiddels wees. Mijn moeder, Catharina Dessing, is overleden toen ik 3 jaar was. Inderdaad: Floortje Dessing is een nicht van mij. Haar opa was een broer van mijn moeder. Van Yad Vashem had ik nooit gehoord maar ik wilde dolgraag iets voor mijn vader doen. Ik heb toen een uitgebreide brief op 1 mei 1980 geschreven naar de Ambassade van Israël in Den Haag. En daarin heb ik gevraagd om twee bomen voor mijn vader te planten in het Vrijheidsbos (Vredeswoud) te Jerusalem. Mevrouw I.E. Goldschmidt heeft daarop positief geantwoord. Via het Joods Nationaal Fonds te Amsterdam zijn die bomen geplant, onder het certificaatnummer 18990. En later, in mei 2018, heb ik via 'Israël Heute' in Jerusalem opnieuw twee

olijfbomen voor mijn vader laten planten in de buurt van Kadesh Barnea in de Negev woestijn.

Vredeswoud te Jerusalem

Natuurlijk ik had mijn vader zo graag die Yad Vashem gegund, maar ik heb nooit geweten hoe ik dat aan moest pakken en bovendien is het nu allemaal te laat. Wel heb ik hem met mijn bomen een plekje in Israël gegeven, waar hij zijn leven ook voor op het spel heeft gezet, nota bene met een gezin van 10 kinderen. Ik was de op een na jongste.

En toen iedere jongen en meisje boven 15, 16 jaar gevaar liep om opgepakt te worden, gebruikte papa mij als 13 jarige om de illegale blaadjes rond te brengen, berichten over te brengen aan enkele vaste punten in het verzet en daarnaast nog eens mij te betrekken bij drie wapentransporten. Na elke geslaagde actie trakteerde papa ons op paling.

Begrijp nou Minka, dat ik een bijzondere en warme band had met deze man en dat zijn dood ook mijn leven een stuk verwoestte. Ook nu nog leeft die oorlog diep in mij en dus ook mijn vader. Sorry Minka, dat ik zo uitgebreid 'uitgevallen' ben. Het grijpt me weer emotioneel aan.

Bob heeft erg weinig foto's uit zijn jeugd

Leuk nog om te weten, dat de welbekende Heintje Davids ook nog twee dagen bij ons ondergedoken heeft gezeten.

Heintje Davids in 1969, foto Wikipedia

15/6: Nog iets vergeten. Naast ons, op Kamp 16 te Amersfoort, woonde de Joodse familie de Vries. Die hadden twee dochters: Henny en Meta. Hun neefje Freddy, die daar praktisch ook woonde, was mijn vriendje. Via een heel kort verblijf bij ons is het gehele gezin in stukken ondergedoken. Freddy en zijn twee nichten zaten in een boerderij rond Lunteren. Door verraad werden Henny en Meta opgepakt. Freddy wist te ontsnappen. Binnen 14 dagen zijn mijn beide buurmeisjes in Auschwitz vergast/vermoord. Ja, ook hun namen staan op het namenmonument te Amsterdam. Enkele jaren geleden heb ik twee Stolpersteinen (Herdenkingsstenen, red.) voor Henny en Meta gekocht en ze zelf mogen inleggen voor hun ouderlijk huis op Kamp 16. Dat heeft toen heel wat met mij gedaan.'

Bob legt de stenen voor zijn buurmeisjes, mei 2016, foto via Stichting Herdenkingsstenen Amersfoort

Bob van Helsdingen, foto's deels familiearchief

Redactie: in Amersfoort worden geen Stolpersteine gelegd, maar Herdenkingsstenen, ze zien er iets anders uit, ze zijn zwart.

MOETEN WE NAZIPILOTEN HERDENKEN?

Opeens daagde het me – na een dag of drie al, dat schiet lekker op...

Want wat heb ik toch met die nazipiloot die deze en volgende week opgegraven wordt bij Dokkum? Natuurlijk, ik ben al jaren actief antifascist en wij protesteren vrijwel altijd tegen dit soort opgravingen – vooral als daar ook opeens bloemen opduiken en een minuut stilte valt. Dat soort verering wil er al jaren niet bij me in. En nu kreeg ik opeens een ingeving die ik al jaren geleden had moeten hebben.

Die nazipiloot stierf op 16 juli 1943 – en gisteren drong langzaam tot me door, dat je precies kunt nagaan wie er op die dag uit Nederland werden vermoord in Sobibór of Auschwitz. Via de websites Joods Monument en Oorlogsvermisten.nl kun je binnen een kwartier alles uitvinden. Het blijken ruim 200 Joodse mensen te zijn.

Eén van hen, Klaartje de Zwarte-Walvisch, was een naaister die vlakbij mij bleek te hebben gewoond. Ik woonde in de jaren '70 in de Dapperstraat, onbewust van haar eerdere bestaan, en zij tijdens de oorlog in de Tweede Oosterparkstraat 245, een zijstraat van de Dapperstraat. Ik ken dat huis. Deze Klaartje is intussen min of meer beroemd, omdat zij een dagboek over haar vervolging schreef. Dat heette *'Alles ging aan flarden'* en een samenvatting staat op Joodsmonument.nl.

Tijdens de oorlog besloten Klaartje en haar man Joseph niet onder te duiken. Op 22 maart 1943 volgde hun arrestatie, thuis. Die dag ging Klaartje een dagboek bijhouden en beschreef hoe het toeging in de Hollandsche Schouwburg – nog geen kilometer bij haar vandaan – in de kampen Vught en Westerbork. Op 4 juli 1943 eindigt haar dagboek en op 16 juli werd zij in Sobibór vermoord.

Met haar op die ene dag, ook in Auschwitz, stierven nog eens ruim 200 Joodse mensen uit Nederland. Uit heel Friesland in de oorlog 544, onder hen een dominee van Joodse herkomst, ds. Jozef Cohen uit Dokkum, vermoord in Dachau. Ik ken Sobibór, Auschwitz en Dachau goed.

Ik heb rare oorlogsafwijkingen. Zoals het geval Sobibór. In 2003 was ik tien jaar met een Poolse getrouwd. Mijn vrouw (nu ex) wilde toen graag een stukje grond in Polen kopen en vond iets in Oost-Polen voor zo'n 10.000 euro. Mijn vrouw gaat een paar dagen naar Polen, bekijkt en koopt het landje en komt weer terug. Ik krijg dan de papieren onder ogen en zoek naar het adres.

Maar als ik dat zie, valt mijn mond open: het is in Sobibór! Ik zeg dat vol afschuw en verbazing tegen mijn vrouw, maar die begrijpt het niet. – Wat dan? vraagt ze. – Maar daar was een vernietigingskamp, zeg ik. Ze blijkt daar helemaal niets van te weten, nooit van gehoord, en onze Poolse familie en kennissen evenmin – want het kamp heeft maar een jaar bestaan, lag ver van de grote steden en er is nooit één Pool vermoord... Zo ben ik nog steeds mede-eigenaar van een stukje Sobibór – gelukkig is nu duidelijk dat het landje niet in het kamp is, dat is een paar kilometer verderop.

In Sobibór zijn ongeveer 35.000 Nederlandse Joden vermoord, zoals Klaartje de Zwarte-Walvisch. Zij dus op die vrijdag 16 juli 1943. De geallieerde landing op Sicilië was toen net begonnen, en de enorme tankslag bij Koersk ten zuidwesten van Moskou ook – waar de nazi's 2.900 van hun 3.000 ingezette tanks verloren – en daarmee eigenlijk de oorlog.

Net als in Sobibór waren in Auschwitz de gaskamers die dag in vol bedrijf – ik ben er wel eens een week op studiereis geweest. Dan is er nog ds. Cohen uit Dokkum en diens dood in Dachau – waar ik ook wel eens een week heb doorgebracht omdat een oom van me daar is vermoord. Ds. Cohen stierf op 23 mei 1942. De nazipiloot van Hallum kan toen al heel goed in Friesland geweest zijn, in ieder geval in de Luftwaffe.

En o ja: een andere verre oom van me, Dewhurst Graaff, was net als de Lufwaffe-militair 21 jaar toen hij als piloot van een grote Lancaster bommenwerper neerstortte in N-Frankrijk, op 7 juli 1944. We zijn er vier weken geleden maar eens bloemen gaan leggen omdat hij dit jaar 80 jaar dood was.

Terug naar de Dokkumse herdenking van de nazipiloot. Mijn vraag aan de mensen rond het pilotengraf, aan het 76-jarige Duitse familielid, aan de burgemeester, aan de Duitse kolonel Volker Eden van de ambassade, ook aan de Nederlandse militairen in Hallum:

Wie verdient er nu eigenlijk een herdenking – met bloemen en een minuut stilte? Die ene nazipiloot of de 200 Joden, vermoord door zijn nazivrienden op exact diezelfde dag, mensen zonder graf, die er nooit een zullen krijgen?

Arthur Graaff, antifascist, coördinator werkgroep 'Herdenk nazi's niet' en tevens lid KvV. Zie ook: <https://www.linkedin.com/in/arthurgraaff/>

KINDEREN VAN NU ZOALS WIJ

Naast ons lid Joke Voorn wonen de Oekraïense moeder Genia en haar zoonje Deniso van zeven. Zij woonden in Oost-Oekraïne en waren bij de eersten die door de oorlog getroffen werden. Kort geleden ging Joke samen met de burens ergens pannenkoeken eten. Deniso maakte in het restaurant een tekening, en die ontroerde ons lid zo dat ze hem met ons wil delen. Deniso woont hier nu twee jaar en heeft zijn vader nooit meer gezien, die is vorig jaar augustus gesneuveld in de oorlog daar. Hij zegt daarover: 'Mijn papa is onder de grond.' Deniso is duidelijk nog niet zo goed met jaartallen, dat kan en mag als je zeven jaar bent. Maar hij weet heel goed hoe een tank er uitziet. En dat zou niet zo moeten zijn. Op de tank tekende hij de Oekraïense vlag in blauw en geel.

Ik zit in de tram
kijk zoekend rond: moet ik
Joden beschermen?

Anneke Schouten-Buijs (lid KvV), 2000

De familie van Anneke heeft Joden beschermd,
twee ooms Kromhout kregen een Yad Vashem

OVER ZWIJGEN GESPROKEN

Gerritsma in Sneek? Die heeft mijn leven gered!

Beste Minka,

Graag wil ik reageren op het zomernummer van onze Nieuwsbrief met enkele herinneringen en associaties, die werden opgeroepen bij het lezen van de naam van Professor David de Levita op pagina 22 en 23.

Ik geloof dat het in de jaren '70 was, dat wij binnen het IMP (Instituut voor Medische Psychotherapie) besloten een kinderafdeling op te zetten en in dat kader ook een opleiding voor kinderanalytische therapie te starten. Bij het zoeken naar cursusgevers, belde ik met de Levita. Toen ik mijn naam noemde, riep hij uit: "Gerritsma?, Gerritsma in Sneek? Die heeft mijn leven gered!" Ik wist wel dat mijn beide ouders in het verzet hadden gezeten, maar niets over wat zij hadden gedaan. Een tipje van de sluier werd opgelicht. Mijn vader had geen herinnering aan hem, het was bij hem, aangesloten bij het Artsenverzet (Medisch Contact) bij wijze van spreken dagelijks werk geweest. Via een vriendin van mij, die 'Dabbi' goed kende, hoorde ik over de publicatie van zijn autobiografische boekje uit 2013, waarin zij de naam van mijn vader had gelezen. De titel luidt: 'Mevrouw, is dit uw zoon? Herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog'*1. Het is je wellicht bekend.

Vader Hennie en moeder Talje, 7 november 1930

Het citaat op pag. 54: 'Ondanks onze betrekkelijke vrijheid in Friesland had ik, behalve de identiteit van Joodse onderduiker, ook nog de officiële identiteit van gezochte voor de Arbeitseinsatz. Kloot Jan Bakker (een man uit de buurt van de boerderij in Oppenhuizen waar hij was ondergedoken) ried mij aan mij daar tegen te wapenen door aan een hem bekende huisarts in Sneek een attest te vragen. Ik haalde dit zeer korte attest bij dokter Gerritsma in Sneek'. Op pag. 55 staat een vergeelde kopie van het receptenbriefje, waarop het stond geschreven, gedateerd 9 8 '43. Het was kennelijk altijd door de Levita bewaard.

Ik heb hem naar aanleiding van zijn boekje geschreven en we hielden af en toe per mail contact. Hij was een aimabele man, aimabel en toegankelijk, ook in wat hij schreef.

Het voorval in het telefoongesprek in de 70-er jaren heeft het zwijgen in onze familie niet kunnen doorbreken.

Pas toen na uitreiking van de Yad Vashem onderscheiding aan beide ouders, mijn moeder op ons verzoek in 2000 (zij was toen 89 jaar oud) een document heeft geschreven voor haar kleinkinderen, werden onze ogen wat verder geopend. Het is een prachtig handgeschreven verhaal, maar... onder embargo, alleen bedoeld voor de naaste familiekring. Bij ons duurde het zwijgen voort. Het document ligt trouwens, op verzoek van de conservator, wel in het archief van het Joods Historisch Museum in Amsterdam. Mijn moeders verhaal werd in 2005 ook opgetekend in een hoofdstuk met de titel 'Een geheim alleen, weet één alleen', in het boek van Jantje Bazuin: 'Theesurrogaat voor Sneek'. Maar ook weer onder voorwaarden. Het mocht alleen onder pseudoniem geplaatst worden. In 2009 verscheen het verhaal van mijn vader in een interview voor het blad Medisch Contact en in een boek van de KNMG met de titel 'Witte Jassen en Bruinhemden'. Hij was toen 102 jaar oud. Pas in 2018, door het lezen van het boek 'Iet', geschreven door professor Jan M.J. van Dijk, kwam het verhaal van mijn moeder bij mij echt tot leven, doordat ik er zoveel in herkende.

Het gezin Gerritsma

Iet van Dijk was de studente, die vanuit de crèche in Amsterdam bij ons thuis vele Joodse kinderen heeft gebracht, die vervolgens door mijn moeder bij veilige pleegadressen in Sneek en omstreken werden ondergebracht. Vervolgens deed zij maandelijks bezoeken, om bonkaarten te brengen en een oogje in het zeil te houden.

Waarom raakte ik voor het eerst zo geëmotioneerd door dat boek? Ik denk omdat ik het nu 'van een ander' hoorde en het embargo werd omzeild.

Het is natuurlijk zeer opmerkelijk, dat ik, zeker gezien mijn vak, wel oog had voor het oorlogsleed van anderen, maar het niet zag bij mij zelf, over

verdringing gesproken... Behalve mijn loyaliteit met de motieven van mijn ouders, heeft zeker ook het gevoel 'wat heb ik zelf nu helemaal meegemaakt' daarin een grote rol gespeeld. Maar beter laat dan nooit. Ik ben op ontdekkingsreis gegaan en dat heeft me veel inzichten gegeven, niet alleen over mezelf, maar ook over de buitenwereld, die nauwelijks oog voor ons heeft, een grote belemmering voor onze bevrijding. Mijn moeder schrijft in haar document dat zij het boek na de oorlog heeft dichtgedaan en besloot zich volledig aan het gezin en de kinderen te wijden.

Ik mag van mezelf nu, op mijn 87-ste, letterlijk en figuurlijk 'een boekje open doen' door te schrijven over de invloed van oorlog, verzet en zwijgen op kinderen-, waarvan 'Over Zwijgen Gesproken' een klein onderdeel is. Mijn hoop is dat het een bijdrage kan zijn aan een snellere herkenning en erkenning.

Ineke (l.) en zus Nies (r) tijdens de oorlog

Mijn hoge leeftijd is opmerkelijk, maar zeker ook dat ik gezien mijn vak niet eerder mijn verbinding met oorlog, verzet en zwijgen heb gezien. Over verdringing gesproken... Ik zag wel het leed bij anderen, o.a. bij mijn Joodse patiënten, daar viel het mijne totaal bij in het niet. Inmiddels is me duidelijk dat je je eigen leed niet met leed van anderen moet en kunt vergelijken, dat werkt ten nadele van jezelf. 'Klein' leed is ook leed.

Over de foto bovenaan de volgende kolom vertelt Ineke het volgende: Sneek is op 15 april 1945 bevrijd. We hadden van de 15- de op de 16- een regiment Canadezen van het bataillon de la Chaudière in huis, die de nacht in de lange gangen van ons huis hadden gebivakkeerd en van wie er twee ons de volgende dag, voordat ze verder trokken, meenamen om een stukje te roeien op de Singel voor ons huis.

16 april 1945, Ineke en Nies met Canadezen

Er waren op dat moment ook nog drie onderduikers in huis en de half Joodse neef van mijn moeder, die diezelfde avond uit de gevangenis in Leeuwarden was komen aanlopen (hij was verraden op z'n onderduikadres, via een vals attest van mijn vader in de ziekenboeg opgenomen en daardoor niet op het laatste transport naar een concentratiekamp gezet. De blijdschap waarmee ze elkaar om de hals vielen, ik zie het nog voor me.

Minka, met dank voor het lezen en onze gedachtewisseling en het zo snel toesturen van de toespraak van De Levita!*2

Hartelijke groet, Ineke Gerritsma (1936, lid KvV) foto's familiearchief

Redactie:

*1 Wij besteedden destijds aandacht aan dit boekje.

*2 Lustrumtoespraak David de Levita onder de titel 'Kinderen moeten toch al zoveel machteloosheid verdragen' stond in het zomernummer 2014, wij sturen u dat nummer op aanvraag graag digitaal toe.

*3 De ouders van ons lid heetten Hendrik en Talje Elizabeth Gerritsma-Bruins.

SNIPPERS

■ In het juninummer van **Impact Magazine** (Arq) o.a. een interessant artikel over 'Nieuwe realiteiten, hoe technologie een gezicht aan trauma gaf – en geeft.' Hoe met nieuwe technieken betere traumatherapieën worden opgezet. Een ander artikel: 'Hoe wij door sociale media deelnemers van oorlog worden.' Abonneren op het blad kan via impactredactie@arq.org. Tel. 088 – 3305190. Een jaarabonnement kost € 27,50.

■ Half juli heeft **Nationaal Monument Kamp Amersfoort** de 20.000e bezoeker van 2024 mogen ontvangen! Na een totaal van 17.000 bezoekers in 2022 en 23.000 in 2023, is NMKA zeer verheugd met het bereiken van dit aantal bezoekers aan het begin van de zomervakantie. Ook is hier sinds juli de Museumjaarkaart geldig.

Redactie: op 15 augustus werd het eind van de Tweede Wereldoorlog in het Koninkrijk der Nederlanden herdacht: ofwel: op die dag was de Indiëherdenking. Uw redacteur is niet meer in staat hier persoonlijk naartoe te gaan nu dit in Den Haag in de avond plaatsvindt. Maar wij willen hier wel aandacht aan besteden in ons blad. Dat doen wij via onderstaand fragment.

CAPITULATIE VAN JAPAN

Op een dag – vele geruchten deden toen al de ronde over de capitulatie van Japan – werden we bij elkaar geroepen voor een algeheel appèl. Op het grasveld werd ons door het kamphoofd de onvoorwaardelijke overgave van Japan met enige emotie in zijn stem medegedeeld.

Er heerste eerst een geladen stilte en toen, heel voorzichtig, werd het Nederlandse volkslied gezongen. Opeens was er ook de Nederlandse vlag, het rood-wit-blauw. De waarschuwing van het kamphoofd het kamp niet zomaar uit te gaan of het te verlaten, werd maar half begrepen of gehoord. Wij zijn bevrijd – wij zijn vrij – wij kunnen weer zelf beslissen wat wij willen doen – wij zijn vrij!

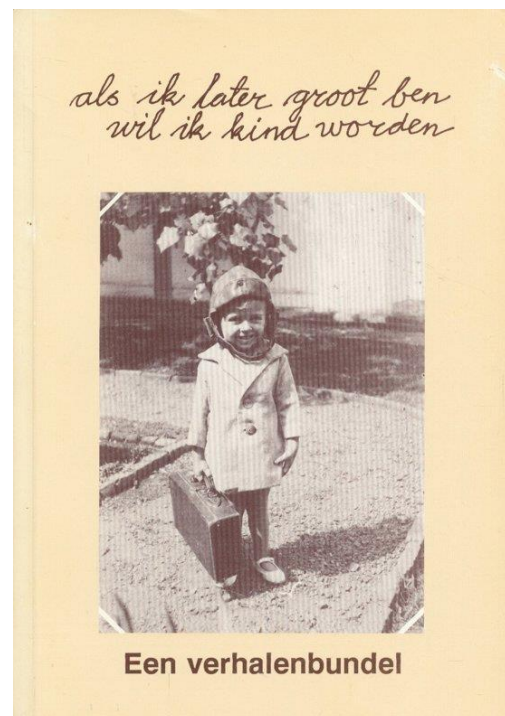
Na deze vredesboodschap ging ieder weer naar zijn verblijf terug. Een gevoel van opluchting en een langzame bewustwording van en toekomst zonder richting. *Ik kwam in een soort toestand van niet meer kunnen beseffen wat er eigenlijk aan de hand was.* Sommigen durfden het nieuws niet eens te geloven, voor andere nog levende zwaar ondervoede kampgenoten was de bevrijding te laat. De dood lag al aan hun voeten te wachten.

Al vrij direct na de bevrijding werd ik naar de kamppoort geroepen. Zonder enig vermoeden over wie het kon zijn, ging ik in loopspas naar de kamppoort. Daar stond Klara, mijn tweede Indische moeder, met een klein mandje etenswaren. Nasi rames, telor ketjap en nog wat lekkernijen. Dit voorval bracht mij opeens terug naar de werkelijkheid. Plotseling werd ik mij bewust van mijn ouders, broers en zusters, die ik weet niet waar nog ergens moesten bestaan.

Vele vragen kwamen tegelijk in mijn hoofd op: hoe gaat het verder, waar zijn de andere familieleden, waar zal ik eerst naar toe gaan, wie leven er nog, wie zijn er gestorven, wat zal ik gaan doen? Een palet van vragen en problemen verlamden mijn doen en denken; ik zat de eerste dagen voor ons verblijf in het kamp niets te doen.

Ik genoot in eerste instantie van het verbeterde voedselaanbod en het ontvangen van jappenkleding en schoenen. Japanse soldatenkleding werd ons aangeboden om de vermagerde lichamen van de lampen te ontdoen en de vereelde voeten een betere bescherming te bieden tegen de weersinvloeden.

Achteraf gezien een krankzinnige voorziening, na zoveel jaren onderdrukking ons te kleden als de Japanner zelf. Maar er was niet beter. Gek genoeg was ik er wel blij mee.

Hugo de Gruijter, uit het verhaal 'Oorlogspatronen', pag. 42/43 verhalenbundel 'Als ik later groot ben wil ik kind worden', uitgave Vereniging Kinderen uit de Japanse Bezetting en de Bersiap 1941 – 1949, 1990.

DE MOOISTE ZEE

De mooiste zee

is de zee die we nog niet gezien hebben.

Het mooiste kind

is het kind dat nog niet geboren is.

De mooiste dag

is de dag die we nog niet beleefd hebben.

En het mooiste woord dat ik je wil zeggen

is het woord dat ik nog niet gezegd heb.

Nâzim Hikmet (Turks dichter, 1901 – 1963)

En met het gedicht hierboven sluiten we dit nummer toch positief af. Wij hopen velen van u op de Najaarsbijeenkomst of elders te treffen. In goede gezondheid. Indien ons dit gegeven wordt.